

Kharazmi University

Factors affecting the application of copyright laws in digital libraries

Ali Saatchi¹ | Hadiseh Ghanbari² | Anis Miri³

1. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad. **Email:** alisaatchi@um.ac.ir
2. Bachelor of Law and Political Science; Ferdowsi University; Mashhad; Iran. **Email:** hadisehghn82@gmail.com
3. Anis Miri PhD in Information Science and Epistemology; Organization of Libraries, Museums and Documentation Center of Astan Quds Razavi; Mashhad; Iran. **Email:** anismiri1352@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 27 November 2024

Received in revised form 29

December 2024

Accepted 24 January 2025

Published online 3 June 2025

Keywords:

Copyright,
Intellectual Property,
Digital Libraries,
Metasynthesis.

ABSTRACT

Purpose: This issue can prevent them from providing effective and needed services to the user community.

Research Method: The present study, while examining the factors affecting copyright in digital libraries, has presented a model in the field of copyright in digital libraries. The present study was qualitative in terms of its applied purpose and type of data collection and was conducted using the meta-synthesis method. Also, the data and information collection tool was scientific research articles published in reputable Persian and English journals in the last 12 years. In this study, first a code was considered for all the factors extracted from previous studies and then, considering the meaning of each code, they were categorized into a similar concept. Two coders were used to control the extracted codes and categories, and the index in question in this field is the "Kappa" index.

Findings: Based on the analyses conducted using the content analysis method, a total of 8 main categories (policy-making, nature of content, technology development, support for users, support for creators, content producers, nature of use, culture-building) and 18 subcategories for copyright in the digital library were discovered and extracted.

Conclusion: This research shows that copyright laws in digital libraries are very different from traditional libraries. According to the research results, digital libraries need to take a deeper look at copyright laws in order to provide services to their users, with the aim of respecting the rights of producers and users of information resources.

Cite this article: Saatchi, A., Ghanbari, H., & Miri, A. (2025). Factors affecting the application of copyright laws in digital libraries. *Human-Information Interaction*, 12(1), 43-60.

© The Author(s). Publisher: University of Kharazmi.

Kharazmi University

Extended Abstract

Introduction

The quantitative and qualitative increase in digital libraries is a phenomenon that has emerged in response to the growing need of society to access information. Therefore, digital libraries are facing a major challenge of copyright. This issue can prevent them from providing effective and needed services to the user community.

Methods and Material

The present study, while examining the factors affecting copyright in digital libraries, has presented a model in the field of copyright in digital libraries. The present study was qualitative in terms of its applied purpose and type of data collection and was conducted using the meta-synthesis method. Also, the data and information collection tool was scientific research articles published in reputable Persian and English journals in the last 12 years. From 342 articles extracted during the meta-synthesis stages, 58 articles were selected using the Persian keywords "copyright", "intellectual property", "digital libraries" and the English keywords "Copyright, intellectual property, digital libraries" in the databases Normags, Magiran, SID, Science Direct, Emerald, Springer EBSCO, SEVIER, Wiley. Due to the qualitative nature of the data (text), open coding was used to analyze the data. In this coding method, codes are extracted from the text of the article (first-order coding), and then these extracted codes are recoded to form concepts (second-order coding), and finally, concepts are recoded to form categories (text-code-concept-category). In this study, first a code was considered for all the factors extracted from previous studies and then, considering the meaning of each code, they were categorized into a similar concept. Two coders were used to control the extracted codes and categories, and the index in question in this field is the "Kappa" index.

Results and Discussion

: Based on the proposed research model, policy-making, the nature of content, the development of technologies, support for users, support for creators, content producers, culture-building, and the nature of use are the most important factors influencing the application of copyright laws to make information accessible to users of digital libraries. Policymaking: In general, policymakers, governments, and national officials play a key role in the policymaking and enforcement of copyright regulations. Copyright laws are usually developed by high-level national authorities and legislators, and digital library managers and operators do not have much involvement in the development of laws, and this can be one of the challenges of legislating copyright in digital libraries. Nature of content: Unlike traditional libraries, digital libraries use different sources to provide information services. These sources do not have the same content and range from software programs to traditional books. Type of use: In terms of type of use, the purpose of the user, the type of library, the status of digitization, and electronic lending are effective components. The provisions of the laws indicate that digital libraries are only able to provide digitized works in the form of digital lending. Protection of authors' rights: Digital libraries can create the possibility of reproducing copyrighted works for themselves by developing legal contracts with publishers

Kharazmi University

Journal of Human-Information Interaction

Online ISSN: 2423-7418

<https://hi.khu.ac.ir/>

and authors. In this case, creating clear legal procedures helps to protect the rights of authors. Protecting the rights of users: The main goal of copyright law is to protect the material and moral rights of creators and to ensure that society has access to the information it needs. With the advancement of information technology, legal challenges in the field of copyright are inevitable, and overcoming copyright infringements through file sharing requires finding preventive solutions and using technology, such as metadata standards, to create a balance between the rights of copyright holders and the use of scientific innovations. Content producers: Digital libraries use the method of digitization (Reproduction) to temporarily reproduce first-class works and make them available to users through electronic lending. It is necessary to pay attention to the credibility of the systems and databases and the laws of the countries providing this content in digital libraries. Culture building: In this dimension, three components have been identified: public awareness, transparency of laws, awareness of managers, and determination of civil responsibilities. Transparency of laws is related to cases where copyright laws have been ambiguously worded and have caused misunderstandings by users and managers of digital libraries. Friedman test was used to rank the factors. The test results showed that in this test, the highest mean value is 12.84, thus the factor "Development of technologies" has the highest degree of importance and the first rank. Also, the factors "Nature of use" and "Support for creators" are ranked as the second and third most important. On the other hand, the factors "Nature of content", "Content producers" and "Support for users" have the lowest degree of importance, respectively.

Conclusion

This research shows that copyright laws in digital libraries are very different from traditional libraries. According to the research results, digital libraries need to take a deeper look at copyright laws in order to provide services to their users, with the aim of respecting the rights of producers and users of information resources.

Keywords: Copyright, Intellectual Property, Digital Libraries, Metasynthesis

مولفه های موثر بر کاربرد قوانین حق مولف در کتابخانه های دیجیتال

علی ساعتچی^۱، حدیثه قنبری^۲، انیس میری^۳

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: alisaatchi@um.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران. رایانامه: hadisehghn82@gmail.com

۳. دکترای علم اطلاعات و دانش شناسی، سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، مشهد، ایران. رایانامه: anismiri1352@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: افزایش کمی و کیفی کتابخانه های دیجیتال، پدیده ای است که در پاسخ به نیاز روزافزون جامعه در جهت دستیابی به اطلاعات به وجود آمده است. این مقاله با هدف این مقاله شناسایی عوامل مؤثر در کاربرد قوانین حق مؤلف در کتابخانه های دیجیتال تدوین شده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷	روش شناسی: پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و نوع جمع آوری داده ها، کیفی و از نوع روش فراترکیب انجام شد. همچنین ابزار گردآوری داده ها و اطلاعات، مقالات علمی پژوهشی منتشرشده در نشریات معتبر فارسی و انگلیسی در ۱۲ سال اخیر بود. از ۳۴۲ مقاله استخراج شده طی مراحل فراترکیب، ۵۸ مقاله با استفاده از کلیدواژه های فارسی حق مؤلف، مالکیت فکری، کتابخانه دیجیتال و کلیدواژه های انگلیسی Copyright, intellectual property, digital libraries در پایگاه های اطلاعاتی نورمگز، مگیران، Science Direct, Emerald, Springer EBSCO, SEVIER, Wiley SID انتخاب گردید.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۱۱	در این پژوهش ابتدا برای تمام عوامل استخراج شده از مطالعات پیشین، کدی در نظر گرفته و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از کدها، در یک مفهوم مشابه دسته بندی شدند. برای کنترل کدها و مقوله های استخراجی از دو کدگذار استفاده شد و شاخص موردنظر در این زمینه، شاخص «کاپا» ست.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۵	یافته ها: بر اساس تحلیل های صورت گرفته به کمک روش تحلیل محتوا، در مجموع، تعداد ۸ مقوله اصلی (سیاست گذاری، ماهیت محتوا، توسعه فناوری، حمایت از استفاده کنندگان، حمایت از پدیدآورندگان، تولیدکنندگان محتوا، ماهیت استفاده، فرهنگ سازی) و ۱۸ مقوله فرعی برای حق مؤلف در کتابخانه دیجیتال کشف و استخراج شد. برای رتبه بندی عوامل از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون نشان داد؛ در این آزمون بیشترین مقدار میانگین ۱۲/۸۴ است، بدین ترتیب عامل «توسعه فناوری ها» از بالاترین درجه اهمیت و رتبه اول برخوردار است. همچنین عوامل «ماهیت استفاده» و «حمایت از پدیدآورندگان» به عنوان رتبه دوم و سوم اهمیت قرار دارند. از طرف دیگر عوامل «ماهیت محتوا»، «تولیدکنندگان محتوا» و «حمایت از استفاده کنندگان» به ترتیب از کمترین درجه اهمیت برخوردار هستند.
کلیدواژه ها: حق مؤلف، مالکیت فکری، کتابخانه های دیجیتال، فراترکیب	نتیجه گیری: این پژوهش نشان می دهد، قوانین حق مؤلف در کتابخانه های دیجیتال با کتابخانه های سنتی تفاوت زیادی دارند. بر اساس نتایج پژوهش، کتابخانه های دیجیتال برای ارائه خدمات به کاربران خود باید نیازمندیهای ژرف تر در زمینه قوانین حق مؤلف باهدف رعایت حقوق تولیدکنندگان و استفاده کنندگان منابع اطلاعاتی هستند.

استناد: ساعتچی، علی؛ قنبری، حدیثه؛ و میری، انیس (۱۴۰۴). مولفه های موثر بر کاربرد قوانین حق مولف در کتابخانه های دیجیتال.

تعامل انسان و اطلاعات، ۱۲(۱)، ۴۳-۶۰.

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران.

مقدمه

حقوق مالکیت فکری^۱ حقوقی است که به خالقان یا صاحبان حق اختراع، علائم تجاری یا آثار دارای حق مؤلف اجازه می دهد از مزایای آثارشان بهره مند شوند. این حقوق در ماده ۷۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز مشخص شده و مربوط به حقوق خصوصی است؛ به نحوی که حق حفاظت از مزایای مادی و معنوی منتج از آفرینش محصولات علمی، ادبی یا هنری را برای شخص ایجادکننده یا صاحب آن محصول، فراهم می کند. حق مالکیت فکری به دو جنبه حقوق مادی و معنوی تقسیم می شود. حقوق مادی عبارت است از حق انحصاری نشر، پخش، عرضه، اجرای اثر و غیره؛ و حقوق معنوی شامل حق انتشار، حق حرمت نام و عنوان پدیدآورنده، حق حرمت اثر و حق عدول یا پس گرفتن اثر است (آموزگار، نوروزی و صراف زاده، ۱۴۰۱).

حق مؤلف گونه ای از مالکیت فکری است که در اصطلاح قانونی به توصیف ایده ها و خلاقیت های غیرملموسی که تراش ذهنی است می پردازد (وایپو^۲، ۲۰۲۳). بر مبنای حق مؤلف به خالق اصلی اثر خلاقانه برای مدت محدود زمانی داده می شود تا اثر را تکثیر و توزیع نموده و به دیگران اجازه تکثیر و توزیع اثر را صادر نماید و هرگونه تخطی از این قانون، توسط دیگران سوءاستفاده تلقی می شود. رشد روزافزون نرم افزارها، مفهوم حقوق مادی و معنوی و نیز مصادیق مستثنیات حقوق مادی را در مقایسه با آثار ادبی و هنری به مفهوم سنتی آن، دستخوش تغییرات اساسی کرده است (ساندرز^۳، ۲۰۲۳). گسترش بیش از پیش تولید و عرضه محصولات فرهنگی و نقش قابل توجه آن در اقتصاد کشورها، سبب پیدایش یاری رسانان این محصولات تحت عنوان حقوق مجاور یا حقوق مرتبط گردیده است، به گونه ای که این حقوق مدت هاست جز لاینفک حقوق مالکیت ادبی و هنری به شمار می آیند و در این بین بعضی سازمان های بین المللی، از جمله سازمان جهانی مالکیت فکری یا مختصراً وایپو به منظور تبیین و گسترش مالکیت معنوی در بین جوامع و نیز در محیط الکترونیکی تحقیقات و بررسی هایی کرده است تا بهتر و دقیق تر ابعاد و ویژگی های آن را مشخص و موقعیت آن را مستحکم نماید (فارمر^۴، ۲۰۲۲).

نگاهی دقیق تر به قوانین و مصادیق حق مؤلف در نظام حقوقی مالکیت فکری نشان می دهد، حق مؤلف نه تنها در پی حمایت از صاحبان اثر است، بلکه پاسخی به نیاز جامعه بشر برای دسترسی به اطلاعات است و به همین جهت، به موازات مقررات حقوق انحصاری مؤلفان و هنرمندان که در قوانین ملی و بین المللی به منظور پاسداشت تلاش های آنان و ایجاد انگیزه برای خلق مقرر می شود، محدودیت ها و استثنائات وارد بر حقوق مالکیت ادبی و هنری نیز برای تأمین دسترسی نیازهای شهروندان جامعه وضع می گردد (گریفین^۵، ۲۰۱۹). از سوی دیگر، گسترش روزافزون فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی و ایجاد نشر الکترونیک و استفاده از شبکه های ارتباطی در جهان و در دسترس بودن اطلاعات در این شبکه ها و توزیع استفاده از اینترنت منجر به شکل گیری روش های جدید تولید و استفاده از اطلاعات شده است (امانی و محمدی، ۱۴۰۳). از سوی دیگر، کتابخانه ها با توجه به رسالت دیرینه خود در دسترس پذیری اطلاعات در پی آن هستند که با تکیه بر استثنائات و حمایت های قانونی زمینه دستیابی کاربران خود را به اطلاعات فراهم آورند و در عین حال، به حقوق صاحبان اثر نیز احترام بگذارند. این در حالی است که در کتابخانه های سنتی، به واسطه فیزیکی بودن آن، در یک زمان خاص اصولاً یک کاربر می تواند از آن استفاده کند. در حالی که در کتابخانه های دیجیتالی به جهت ذات مجازی آن ها و حتی رسالت کتابخانه های دیجیتالی در به اختیار گذاشتن منابع در خارج از قیود زمانی و مکانی، امکان استفاده های زیاد توسط تعداد کاربران بیشتری وجود دارد. همین مسئله سبب می شود حین تهیه منابع اطلاعاتی دیجیتالی برای کتابخانه های دیجیتالی توجه خاصی به مباحث و قوانین حق مؤلف شود، درواقع، ظهور و حضور گسترده فضای

^۱ - Intellectual Property Rights

^۲ - WIPO

^۳ - Saunders

^۴ - Framer

^۵ - Griffin

دیجیتال سبب افزایش تنش میان صاحبان محتوا و استفاده‌کنندگان از آن در زمینه حق دسترسی شده است (فیول^۱، ۲۰۱۲).

افزایش چالش‌های حقوقی در زمینه ارائه خدمات در کتابخانه‌های دیجیتال، پژوهشگران را بر آن داشته است تا تحقیقات گوناگونی در این زمینه انجام دهند. در حالی که سؤالات زیادی پیش روی کاربران و مدیران کتابخانه‌های دیجیتال قرار دارد، پژوهش‌های انجام‌شده نتوانسته‌اند آن‌چنان که بایسته و شایسته است به این سؤالات پاسخ دهند و الگوی مناسبی را برای استفاده مدیران و استفاده‌کنندگان ارائه نمایند. بر همین اساس سؤال پژوهش حاضر این است که کتابخانه‌های دیجیتال چگونه می‌توانند ضمن رعایت قوانین حق مؤلف اطلاعات مورد نیاز را در دسترس کاربران خود قرار دهند و چه عواملی در این زمینه تأثیرگذار است.

پیشینه پژوهش

پای (۱۴۰۲) در پژوهشی به شناسایی مخاطرات و تهدیدات فنی اثرگذار بر حق مؤلف اطلاعاتی در سامانه‌های اطلاعاتی پرداخت. اقدامات قانونی و تصویب قوانین حق مؤلف تنها بخشی از حمایت‌های قانونی از پدیدآورندگان آثار را پوشش می‌دهد؛ بخشی دیگر، مربوط به اقدامات فنی و پیشگیری از تهدیدات فنی است که نبود آن‌ها نیز نقض حق مؤلف منابع اطلاعاتی در سامانه‌های اطلاعاتی را به همراه دارد. آیشوریا چاتورودی^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی باهدف شناسایی مشکلات حق مؤلف در امانت الکترونیک کتاب‌های تخصصی حقوق در کتابخانه‌های هند و ایالات متحده انجام داد. در این مقاله که با روش کیفی و با استفاده از ابزار مصاحبه ساختاریافته انجام شد، پژوهشگر با تعدادی از کتابدار کتابخانه‌های تخصصی حقوق کشور هندوستان و ایالات متحده به‌صورت هم‌زمان مصاحبه کرد. نتایج پژوهش نشان داد که در کتابخانه‌های هندوستان امانت الکترونیک ضوابط ساختاربندی ندارد و کتابداران بر اساس نیاز و خواست مراجعه‌کنندگان به ارائه خدمات می‌پردازند در حالی که در کتابخانه‌های ایالات متحده کتابدار برای امانت الکترونیک آئین‌نامه‌هایی منطبق با حق مؤلف در اختیار دارند. ونگ و لیپینسکی^۳ (۲۰۲۳) در پژوهشی پس از مرور مقالات مرتبط با موضوع حق مؤلف دریافتند که مؤسسات کتابخانه‌ای می‌توانند از قوانین حق مؤلف برای پیشبرد مأموریت حیاتی در جهت منافع عمومی استفاده‌کنندگان از طریق درک فرایندهای مختلف حق مؤلف و مسائل مربوط به حق چاپ و نشر کتاب و اجرای برخی پیشنهادها در مورد پردازش حق چاپ استفاده کنند. رتناریا^۴ (۲۰۲۰) با مطالعه قوانین و مقررات دریافت که استفاده از قوانین جهت بهره‌مندی از استثنائات استفاده آموزشی کتابخانه‌های دیجیتالی و مؤسسات مشابه و یا توجه به برنامه‌ریزی برای کسب مجوز از مالکان حق مؤلف می‌تواند کتابخانه‌های دیجیتال را تقویت کند. گادامز^۵ (۲۰۲۳) در پژوهشی به نتیجه رسید که با پیشرفت فناوری‌های اطلاعاتی چالش‌های حقوقی در زمینه حق مؤلف اجتناب‌ناپذیر است و غلبه بر موارد نقض قوانین حق مؤلف با اشتراک‌گذاری فایل، نیازمند یافتن راه‌حل‌های پیش‌گیرانه و استفاده از فن‌آوری، مانند استانداردهای ابر داده برای ایجاد تعادل بین حقوق صاحبان حق مؤلف و استفاده از نوآوری‌های علمی است.

مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، علی‌رغم این که پژوهش‌های متعددی در زمینه حق مؤلف در کتابخانه‌های دیجیتال انجام‌شده اما کمتر پژوهشی به تعیین عوامل دخیل بر خدمات کتابخانه‌های دیجیتال و میزان تأثیر این عوامل پرداخته‌اند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه جمع‌آوری اطلاعات کیفی است که با رویکرد فراترکیب انجام‌شده است. فراترکیب با فراهم کردن نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از راه ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف، موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی را کشف می‌کند و با این روش دانش جاری را ارتقا می‌دهد و دیدی جامع و گسترده را در زمینه

^۱ -Fava

^۲ - Aishwarya Chaturvedi

^۳ -Wang and Lipinski

^۴ - Renteria

^۵ - Guadamuz

مسائل پدید می آورد (حبیبی، ۱۴۰۰). در این راستا جهت تکمیل فرایند تحقیق از شیوه فراترکیب و روش هفت مرحله ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷)، استفاده شده است.

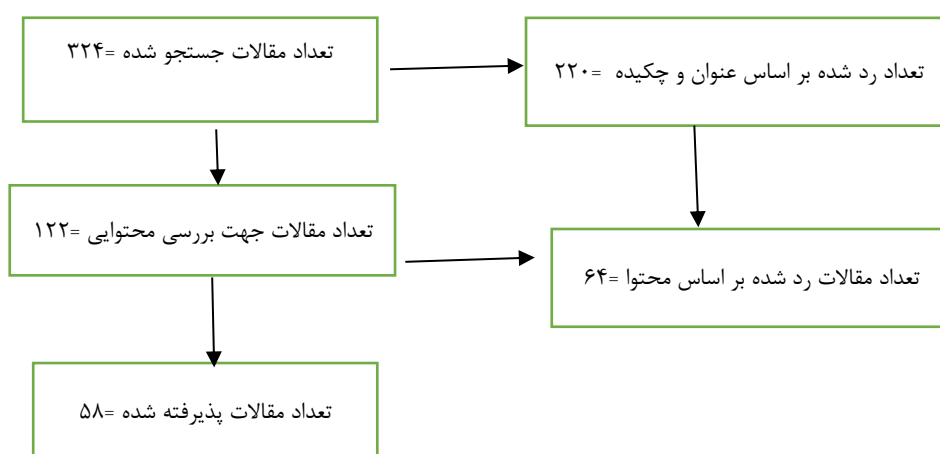
یافته های پژوهش

در این پژوهش مقاله های چاپ شده در پایگاه داده و مجلات معتبر مطابق با استراتژی بیان شده در جدول ۱ بررسی شده است.

جدول (۱) استراتژی پژوهش جهت جستجوی نظام مند مقالات

عنوان استراتژی	معیار پذیرش
زبان تحقیقات	فارسی و انگلیسی
زمان مطالعات	مقالات منتشر شده از سال ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۲ و مقالات انگلیسی منتشر شده از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲
روش های مطالعه	روش های کیفی، مطالعات نظری و مطالعات تطبیقی
نوع منابع	مقالات منتشر شده در نشریات معتبر
کلیدواژه های فارسی	حق مؤلف، مالکیت فکری، کتابخانه های دیجیتال، قانون حمایت از آثار ادبی هنری، کپی رایت
کلیدواژه های انگلیسی	Copyright, intellectual property, digital libraries
پایگاه های مورد مطالعه	پایگاه های نورمگز، علوم انسانی، مگیران، جهاد دانشگاهی، Science Direct, Emerald, Springer EBSCO, ELSEVIER, Wiley

مطابق کلیدواژه های تعیین شده و پایگاه های داده مدنظر، تعداد ۳۴۲ مقاله یافت شد. در این مرحله با بررسی مقاله های یافت شده از نظر محتوا، روش انجام پژوهش و خروجی های ارائه شده نسبت به پالایش و حذف مقاله های غیر مرتبط اقدام شد. شکل ۱ خلاصه ای از فرایند بررسی، به همراه تعداد مقاله های خروجی هر بخش را نشان می دهد.

شکل (۱). مراحل انتخاب مقالات

به دلیل کیفی بودن داده ها (text)، از روش کدگذاری باز برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد. در این شیوه کدگذاری، کدها از متن مقاله استخراج می شود (کدگذاری مرتبه اول) و سپس بر روی این کدهای استخراج شده مجدداً کدگذاری دیگری صورت می گیرد که مفاهیم را شکل می دهد (کدگذاری مرتبه دوم) و در نهایت بر روی مفاهیم نیز کدگذاری دیگری

صورت می‌گیرد تا مقوله‌ها حاصل شود (متن - کد - مفهوم - مقوله). در جدول ۲ نمونه‌ای از کدهای استخراج‌شده به همراه منبع آورده شده است.

جدول (۲). نمونه واحدهای معنایی و کدهای استخراج‌شده

کد استخراجی	منبع	اصل متن
تنوع و تکرر در قوانین حق مؤلف ایجاد توازن بین حقوق عمومی و خصوصی	لعل علیزاده و فدوی، ۱۴۰۱	تنوع و تکرر آراء در حقوق مؤلف تا حدی است که طیفی گسترده از نظرات، از لغو کامل حمایت از حق چاپ و نشر این آثار گرفته تا رویکردی معتدل مبتنی بر برقراری موازنه میان حقوق عمومی با حقوق خصوصی را دربرمی‌گیرد
غیر انتقال بودن حقوق معنوی اثر یکسان بودن حقوق معنوی در آثار چاپی و الکترونیکی	پاپی، ۱۴۰۲	براساس داده‌های به‌دست‌آمده، پدیدآور می‌تواند حق مادی خود را به ناشر اثر واگذار نماید. اما حق معنوی غیرقابل انتقال است. تمام حقوقی که برای یک اثر فیزیکی در نظر گرفته می‌شود، برای قالب دیجیتال آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد و تفاوتی ندارد.
آموزش حق مؤلف در دانشگاه‌ها ضرورت آگاهی کتابداران از قوانین حق مؤلف	Kawooya, Ferulloand Lipinski (2019)	امروزه، حق مؤلف مسئله‌ای اساسی در همه کتابخانه‌ها و مراکز خدمات اطلاعاتی است. باین حال تعداد کمی از کتابداران به‌عنوان بخشی از برنامه درسی رسمی LIS در دانشگاه‌ها در مورد حق مؤلف آموزش می‌بینند.
حمایت دادگاه‌ها از قوانین حق مؤلف توجه به جرائم حق مؤلف در فضای مجازی	Ginsburg (2017).	امروزه دادگاه‌ها، توزیع بدون مجوز آثار از طریق اینترنت را مصداق جرائم آسیب رساندن به توانایی صاحبان حق مؤلف در استفاده از بازارهای جدید برای ارتباطات دیجیتالی آثار می‌دانند.
استفاده از فناوری برای حمایت از حق مؤلف	Vishwakarma and Mukherjee (2015)	بسترهای تازه‌ای مانند کریتو کامنز روشی برای جبران خلأهای قانونی در قوانین حق مؤلف جهانی و ملی کشورهاست.

در طی فرایند کدگذاری داده‌ها تعداد ۲۸۰ مفهوم از ۵۸ مقاله منتخب شناسایی شد. در مرحله بعدی به تحلیل، ترکیب و تلفیق کدها در قالب مؤلفه‌ها پرداخته شد. در این گام مفاهیم شناسایی‌شده بر اساس میزان تشابه مفهومی دسته‌بندی و ترکیب شدند. در این مرحله کدهای استخراج‌شده در قالب مؤلفه و مؤلفه‌های شناسایی‌شده در سطح بالاتری در قالب ۸ بعد طبقه‌بندی شدند. در این مرحله به‌منظور خلاصه‌نویسی مقالات شماره‌گذاری شدند و در مقابل هر بعد، مؤلفه و مفهوم استخراج کد منابع مورد استناد به‌صورت عددی آورده شده است.

جدول (۳). مؤلفه‌ها و ابعاد شناسایی‌شده در فراترکیب

بعد	مؤلفه	مفهوم	منابع
سیاست‌گذاری	آینده‌نگری	تعیین خط‌مشی و سیاست یکسان برای کتابخانه‌ها، توجه به‌نظام قانون‌گذاری کشور، توجه به‌حق بشر برای دسترسی به آفرینش‌های فکری	(۵)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۱)، (۲۳)، (۲۴)، (۳۲)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
		انعقاد قرارداد بین کتابخانه‌ها و تأمین‌کنندگان محتوا، تعیین سطوح دسترسی برای کاربران	
		لزوم سیاست‌گذاری در استفاده کتابخانه‌ها از منابع دیجیتال	

ماهیت محتوا	جهان شمولی	برنامه ریزی با توجه به پیشرفت های جهانی، توجه به قوانین توسعه جهانی، استفاده از فرصت های جهانی	(۲)، (۱۵)، (۱۸)، (۲۲)، (۲۵)
	تعهدات بین المللی	پایبندی به قوانین بین المللی، توجه به تفاوت های فرهنگی در معاهدات بین المللی، عدم امکان اجرای بعضی قوانین بین المللی، کنفرانس برن	(۸)، (۱۶)، (۱۸)، (۲۵)، (۲۶)، (۲۷)، (۴۴)
	قوانین ملی	تنوع و تکرار در قوانین حق مؤلف، ماده ۸ قانون حمایت از مصنفان، حمایت از کتابخانه در قوانین، پیش نویس قانون جامع مالکیت فکری، قانون تجارت الکترونیک	(۹)، (۱۴)، (۲۲)، (۲۵)، (۲۹)، (۳۰)، (۵۵)
	اصالت اثر	انتشار برای اولین بار، آثار خلاقانه، خلاقیت در اثر	(۴)، (۷)، (۱۲)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۵)، (۱۶)، (۱۹)، (۳۹)، (۵۳)
	آثار مکتوب	منابع دسترسی آزاد، منابع منتشر شده توسط نویسندگان، محتوای غیر کاغذی	(۳)، (۶)، (۱۰)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۵)، (۱۶)، (۱۹)، (۳۷)، (۵۳)
	آثار غیر مکتوب	منابع مکتوب، کتاب های سنتی، کتاب های اسکن شده	(۶)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۳)، (۱۵)، (۱۶)، (۱۹)، (۳۶)، (۵۳)
	ملیت پدیدآور	ملیت نویسنده، محل نشر، آثار غیر ملی، آثار خارج از ایران	(۲)، (۴)، (۵)، (۸)، (۹)، (۱۳)، (۱۶)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۷)، (۵۱)
	امنیت اطلاعات	استفاده از فناوری اینترنت اشیاء، استفاده از مخزن دیجیتال، سیستم اطلاعاتی آرشیوی باز، امضای دیجیتالی، ضعف کتابخانه های دیجیتال در حفاظت از حق مؤلف در فضای دیجیتال	(۱)، (۳)، (۴)، (۵)، (۷)، (۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۶)، (۴۳)، (۴۸)، (۵۷)
	محدودیت دسترسی	کنترل دسترسی از طریق فناوری، مدیریت حقوق دیجیتالی، سهولت دسترسی به اطلاعات در کتابخانه دیجیتال، اشتراک گذاری غیر مجاز آثار، نقض حقوق مؤلف توسط کاربران،	(۶)، (۹)، (۱۱)، (۱۸)، (۳۸)، (۴۳)، (۴۷)، (۵۱)
	آینده نگری	توجه به شرایط آینده، توسعه فناوری های نوین، آینده تکنولوژی	(۱)، (۴)، (۵)، (۸)، (۹)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۹)، (۲۰)، (۲۹)، (۴۳)، (۵۱)
استفاده کنندگان حمایت از	قانون استفاده منصفانه	حق استفاده منصفانه، تعیین حجم استفاده در استفاده منصفانه	(۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۱)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	دکترین اولین فروش	دکترین اولین فروش، تفاوت دکترین اولین فروش در املنت کتب الکترونیکی،	(۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۲)، (۲۳)، (۲۴)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)

حمایت از صاحبان اثر	حمایت از کتابخانه‌ها	ایجاد توازن بین حقوق عمومی و خصوصی، لزوم تعادل بین حقوق مؤلف و استفاده از آثار علمی لزوم درآمدزایی کتابخانه‌های دیجیتال، دریافت مجوز برای استفاده آموزشی و پژوهشی در کتابخانه‌ها، توجه به عرف بازار در زمینه حق بهره‌برداری توسط کتابخانه‌ها	(۷)، (۸)، (۹)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۴)، (۱۸)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	دکترین اسقاط حق	دکترین اسقاط حق، ماهیت دیجیتالی و اسقاط حق، اسقاط حق کاربر	(۹)، (۱۳)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۸)، (۴۲)، (۵۱)
	حقوق معنوی	حقوق غیرمادی، دائمی بودن حق معنوی، شمول قوانین در حقوق معنوی	(۵)، (۹)، (۱۱)، (۱۸)، (۳۳)، (۴۲)، (۴۶)، (۵۰)
	قراردادهای حقوقی	زیرساخت‌های قانونی دستیابی به اطلاعات، قراردادهای قانونی، کسب مجوز برای ذخیره، انتقال و نمایش منابع الکترونیکی	(۶)، (۱۲)، (۱۴)، (۲۱)، (۲۸)، (۳۳)
	رویه‌های دادرسی	لزوم ارائه دیدگاه عدالت محور در حقوق مالکیت فکری، ضمانت اجرایی، حمایت قانون‌گذار از حق مؤلف، احترام به حقوق معنوی در متون اسلامی، یکسان نبودن رویه دادرسی در جرائم فضای مجازی، تعیین مصادیق تجاوز به حقوق مؤلف،	(۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	تعیین مسئولیت مدنی	مسئولیت مدنی کاربران، مسئولیت میزبان فضای مجازی، مسئولیت مدنی در قراردادها	(۲)، (۶)، (۹)، (۱۱)، (۱۴)، (۱۵)، (۱۹)، (۲۹)، (۳۹)، (۴۲)، (۵۱)
	پایگاه‌های اطلاعاتی	ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی در کتابخانه دیجیتال، پایگاه‌های اطلاعاتی جهانی	(۳)، (۴)، (۵)، (۹)، (۱۱)، (۱۵)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۱)، (۵۱)
	سامانه‌ها	سامانه‌های دسترسی آزاد، سامانه‌های محتوای علمی	(۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	دیجیتال‌سازی	تکثیر موقت، افزایش منابع دیجیتال، دیجیتال‌سازی، استفاده از منابع مکتوب به صورت اسکن	(۳)، (۴)، (۵)، (۸)، (۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	نوع کتابخانه	کتابخانه غیرانتفاعی، کتابخانه عمومی، کتابخانه دانشگاهی، شرایط کتابخانه برای تکثیر اثر	(۴)، (۵)، (۹)، (۱۰)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۴)، (۱۷)، (۱۹)، (۴۸)، (۵۳)
ماهیت استفاده	هدف استفاده	هدف کاربر، اهداف آموزشی، هدف استفاده‌کننده، درخواست استفاده‌کننده	(۳)، (۴)، (۵)، (۸)، (۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۹)، (۲۹)، (۴۲)، (۵۱)
	نوع دسترسی	امانت مجازی، امانت الکترونیک؛	(۲)، (۵)، (۶)، (۸)، (۱۰)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۳)، (۱۴)، (۱۶)، (۱۸)

حمایت از صاحبان اثر

تولیدکنندگان محتوا

ماهیت استفاده

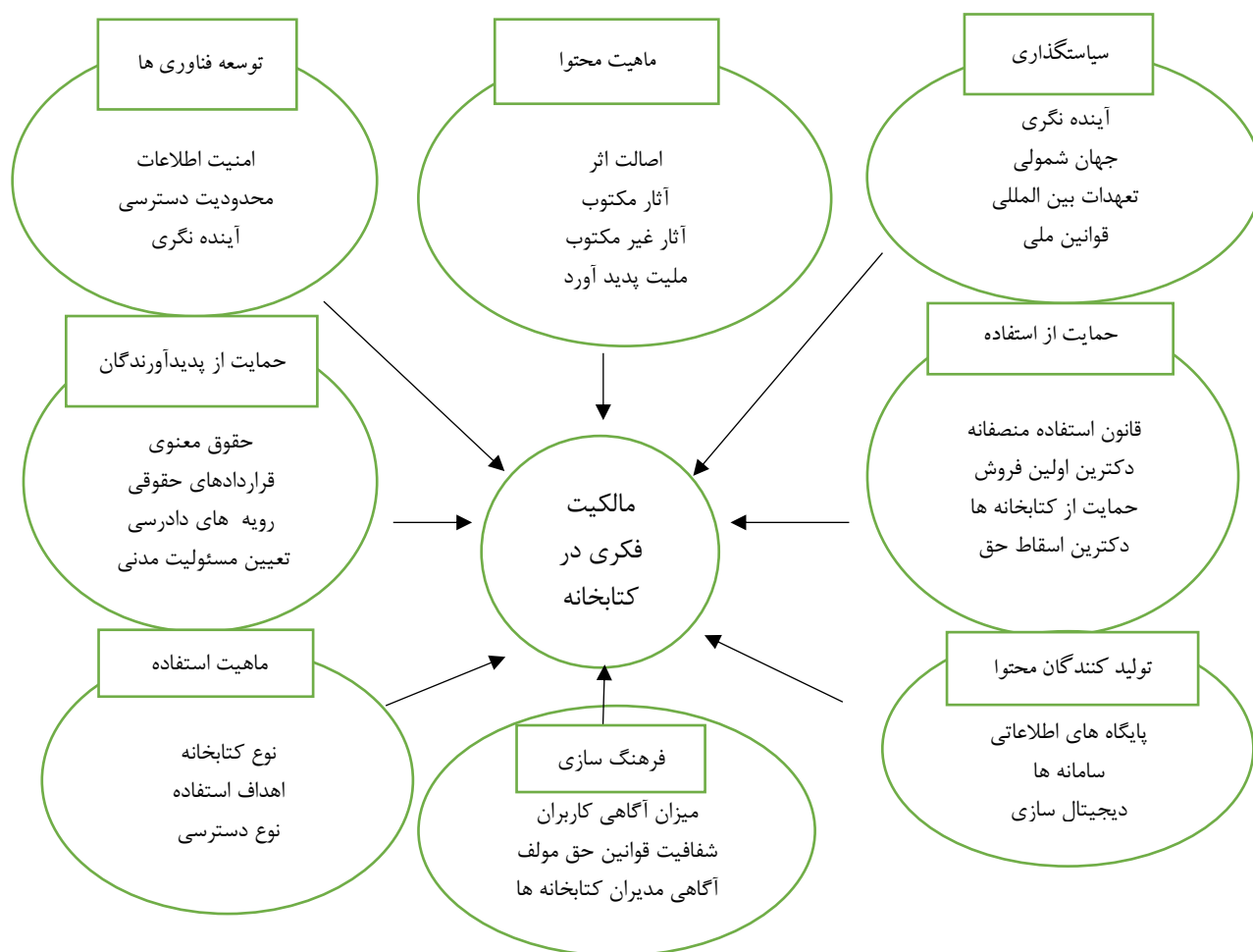
فرهنگ سازی	میزان آگاهی کاربران	ناآگاهی افراد جامعه از جرائم حق مؤلف، عدم آگاهی از قوانین حق مؤلف در فضای مجازی، عدم آگاهی از نحوه دادرسی به جرائم حق مؤلف	(۹)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۷)، (۱۸)، (۱۹)، (۲۹)، (۳۲)، (۳۳)، (۳۵)، (۳۷)، (۴۰)، (۴۱)، (۵۶)
	شفافیت قوانین حق مؤلف	عدم آگاهی مدیران کتابخانه های دیجیتال از قوانین و مجوزهای حقوقی	(۱)، (۴)، (۵)، (۹)، (۱۰)، (۱۱)، (۱۳)، (۱۴)، (۱۵)، (۱۷)، (۱۸)، (۱۹)، (۲۰)، (۲۸)، (۳۸)، (۴۹)، (۵۲)
	آگاهی مدیران کتابخانه ها	پیچیدگی قوانین حق مؤلف، قابل تفسیر بودن قوانین حق مؤلف، تفاوت قوانین حق مؤلف در کشورهای مختلف، تصریح در قوانین، ابهام در تعیین مسئولیت کتابخانه های دیجیتال	(۸)، (۱۲)، (۱۳)، (۱۵)، (۲۲)، (۲۷)، (۲۸)، (۵۳)

در ارزیابی کیفیت مطالعات تحقیق اصلی، محقق از ابزار ارزیابی تحقیق کیفی گلین برای ارزیابی مطالعات استفاده می کند که شامل سؤال هایی است که کمک می کند تا بررسی ها معقول به نظر برسد. علاوه بر این برای سنجش پایایی کدهای استخراج شده از روش توافق بین دو کدگذار استفاده شده است. به صورتی که علاوه بر پژوهشگر که اقدام به کدگذاری اولیه نموده است پژوهشگر دیگری نیز همان متنی که خود پژوهشگر کدگذاری نموده را بدون اطلاع از کدهای وی به طور جداگانه کدگذاری می کند. در صورتی که کدهای این دو پژوهشگر به هم نزدیک باشد نشان دهنده توافق بالای این دو کدگذار است. به همین منظور، تعداد هفت مقاله از مقاله هایی که توسط پژوهشگر کدگذاری شده بود به صورت تصادفی انتخاب شد و در اختیار یکی از خبره های حوزه حقوق مالکیت فکری قرار گرفت. نتایج اعتبار سنجی کدها در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول (۴) نتایج اعتبار سنجی کدگذاری مقالات

کدگذاری پژوهشگر	کدگذاری پژوهشگر		
	مشتک	غیرمشتک	جمع
مشتک	۲۸	۲	۳۰
غیرمشتک	۷	۰	۷
جمع	۳۴	۳	۳۷

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود پژوهشگر ۳۷ کد و خبره دیگر ۳۰ کد را استخراج کرده اند که از این تعداد ۲۸ کد مشترک است. ضریب کاپا بین صفر تا یک است. اگر میزان شاخص کاپا بین ۶۱ تا ۸۱ درصد باشد معتبر و اگر بالاتر از ۸۱ درصد باشد عالی است (گول، ۲۰۱۴). شاخص پایا در این پژوهش، ۷۵ درصد است که معتبر است. نتایج تحلیل و الگوی استخراج شده ارائه می شود. در نهایت کدهای استخراج شده در قالب ۱۸ مؤلفه و مؤلفه های شناسایی شده در سطح بالاتر در قالب ۸ بعد طبقه بندی شدند.

شکل (۲). مؤلفه های مؤثر بر کاربرد حق مؤلف در کتابخانه های دیجیتال

پس از تعیین عوامل مؤثر بر کاربرد حق مؤلف در کتابخانه های دیجیتال برای تعیین اولویت هر یک از عوامل پرسشنامه ای در اختیار ۱۲ نفر از خبرگان رشته های حقوق و کتابداران کتابخانه های دیجیتال قرار گرفت. تحلیل نظرات با آمار استنباطی غیرپارامتریک فریدمن انجام شد. بر اساس این آزمون عوامل شناسایی شده مؤثر بر کاربرد حق مؤلف در کتابخانه های دیجیتال به شرح جدول ۵ به دست آمد.

جدول (۵). اولویت بندی عوامل بر اساس آزمون آمار استنباطی غیر پارامتریک فریدمن

عوامل مؤثر	مقدار آزمون فریدمن	رتبه	عوامل مؤثر	مقدار آزمون فریدمن	رتبه
توسعه فناوری ها	۱۲/۸۴	اول	فرهنگ سازی	۷/۲۸	پنجم
ماهیت استفاده	۱۲/۶۹	دوم	حمایت از استفاده کنندگان	۶/۷۵	ششم
حمایت از پدیدآورندگان	۸/۹۶	سوم	تولید کنندگان محتوا	۵/۲۱	هفتم
سیاست گذاری	۷/۴۳	چهارم	ماهیت محتوا	۴/۴۵	هشتم

در آزمون فریدمن می توان اولویت بندی عوامل را از میانگین رتبه بیشتر به کمتر انجام داد. نتایج آزمون نشان داد؛ در این آزمون بیشترین مقدار میانگین ۱۲/۸۴ است، بدین ترتیب عامل «توسعه فناوری ها» از بالاترین درجه اهمیت و رتبه اول برخوردار

است. همچنین عوامل «ماهیت استفاده» و «حمایت از پدیدآورندگان» به عنوان رتبه دوم و سوم اهمیت قرار دارند. از طرف دیگر عوامل «ماهیت محتوا»، «تولیدکنندگان محتوا» و «حمایت از استفاده کنندگان» به ترتیب از کمترین درجه اهمیت برخوردار هستند.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس مدل پیشنهادی پژوهش، سیاست گذاری، ماهیت محتوا، توسعه فناوری ها، حمایت از استفاده کنندگان، حمایت از پدیدآورندگان، تولیدکنندگان محتوا، فرهنگ سازی و ماهیت استفاده از مهم ترین عوامل تاثیرگذار در کاربریست قوانین حق مؤلف برای دسترسی پذیر ساختن اطلاعات برای کاربران کتابخانه های دیجیتال است. در این راستا (رادفر، ۱۳۹۸) نیز؛ توسعه قوانین قدرتمند حق مؤلف برای منابع دیجیتالی، استفاده از فناوری برای کنترل دسترسی، امضای قرارداد برای دسترسی قانونی به منابع دیجیتال و فرهنگ سازی را برای کمک به کتابخانه های دیجیتال بررسی کرد. تشابه یافته های این پژوهش، با پژوهش رادفر را می توان ناشی از محدودیت قوانین مرتبط با کتابخانه های دیجیتال در دسترسی قانونی به منابع و یکسان بودن قوانین بر منابع قانونی موردبررسی در این دو پژوهش و تأکیدی بر قانونی بودن راهکارهای پیشنهادی دانست.

سیاست گذاری: به طور کلی سیاست گذاران، حکومت ها و مسئولان ملی، در فرایند سیاست گذاری و اجرای مقررات حق مؤلف نقشی کلیدی دارند. سطح ملی سطحی است که به طو معمول مردم ارتباط روشن تری با سیاست گذاری حق مؤلف دارند. باین وجود سازمان ها و مجامع فراملی مهمی مانند سازمان تجارت جهانی، معاهده تریپس، سازمان جهانی مالکیت فکری وجود دارند که بر سیاست گذاری ملی تأثیرگذار هستند. قوانین حق مؤلف معمولاً توسط مقامات و قانون گذاران رده بالای کشوری تدوین می شود و مدیران و گردانندگان کتابخانه های دیجیتال دخالت چندانی در تدوین قوانین ندارند و این مسئله می تواند یکی از چالش های قانون گذاری در حق مؤلف کتابخانه های دیجیتال باشد. اما تدوین آئین نامه ها و دستورالعمل های داخلی در کتابخانه های دیجیتال معمولاً بر عهده مدیران و کارشناسان این مجموعه هاست. در همین راستا، رتناریا (۲۰۲۰) دریافت که استفاده از قوانین جهت بهره مندی از استثنائات استفاده آموزشی کتابخانه های دیجیتالی و مؤسسات مشابه و یا توجه به برنامه ریزی برای کسب مجوز از مالکان حق مؤلف می تواند کتابخانه های دیجیتال را تقویت کند. همچنین، بیگ زاده و رسولی (۱۳۹۹). دریافتند که با توجه به ویژگی فضای مجازی و توسعه روزافزون این فضا، قانون گذار ایرانی باید در قوانین آتی توجه ویژه ای به آن داشته باشد.

توسعه فناوری: پیش بینی روندهای آتی در فناوری های نوین و درک ارتباط آن ها با حقوق مالکیت فکری، به قانون گذاران و پژوهشگران این امکان را می دهد که از پیش، قوانین مناسب و قابل تطبیقی را تدوین کنند. همچنین، ایجاد چارچوب های حقوقی منعطف برای استفاده بهتر از فناوری ها و جلوگیری از سوءاستفاده های احتمالی از فناوری های نوپدید به کمک مطالعات تحقیق و توسعه حقوق مالکیت فکری ممکن خواهد بود. برای مثال، با توجه به گسترش استفاده از فناوری های متاورس و واقعیت مجازی، به زودی نیاز به تدوین و تصویب قوانین جدیدی را مطرح می کند که بتوانند از آثار هنری، اختراعات و تولیدات علمی در این فضاها دیجیتالی حفاظت کنند.

ماهیت محتوا: کتابخانه های دیجیتالی برخلاف کتابخانه های سنتی از منابع مختلفی برای ارائه خدمات اطلاعاتی استفاده می کنند. این منابع محتوای یکسانی ندارند و از برنامه های نرم افزاری تا کتاب های سنتی را دربرمی گیرند. از حیث وضعیت حقوق چاپ و نشر و به ویژه وضعیت حقوقی دسترسی به آن ها، کتب دیجیتالی به سه دسته تقسیم می شوند نخست، آثار دارای حق چاپ و نشر؛ دوم، آثاری که صاحب حق چاپ و نشر آن ناشناس است و سرانجام، آثاری که تجدید چاپ نمی شوند. یک اثر ادبی و هنری در صورتی از حمایت های قانونی برخوردار می شود که به صورت ابتکاری و اصیل پدید آمده باشد. یعنی، اثر ادبی و هنری باید حاصل و تجلی ابتکارات و خلاقیت های پدیدآورنده و انعکاسی از افکار او باشد. به طور حتم، آثار دسته اولی در شمول این قانون قرار می گیرند. مؤلفه دیگری که در این بعد مطرح است، ملیت پدیدآورنده اثر است. کنوانسیون برن به معیارهای حمایتی گسترده ای از جمله حمایت بر اساس تابعیت پدیدآورنده، محل سکونت

پدیدآورنده و محل انتشار اثر» در ماده ۳ توجه نموده و این به آن معناست که انتشار یک اثر ادبی و هنری در هر یک از کشورهای عضو این کنوانسیون، موجب شمول حمایتی اثر به قلمرو سایر کشورهای عضو شده و کشورهای عضو این کنوانسیون هم باید حقوق مؤلف آن را به رسمیت بشناسند چراکه بنا به اصل «رفتار ملی» در حقوق مالکیت فکری، کشورهای عضو یک معاهده باید با اتباع سایر اعضا، رفتاری برابر با رفتار با اعضا خود داشته باشند. با توجه به عدم عضویت ایران در کنفرانس برن، قانون‌گذار ایرانی نسبت به آثاری که برای نخستین بار در خارج از ایران چاپ یا پخش یا نشر یا اجرا شده باشد، موضعی متفاوت در پیش گرفته است. در خصوص آثار ادبی و هنری و این چنین حمایت را منتفی دانسته است.

نوع استفاده: در بعد نوع استفاده، هدف استفاده‌کننده، نوع کتابخانه، وضعیت دیجیتال‌سازی و امانت الکترونیکی مؤلفه‌های مؤثری هستند. در ماده ۳۶ پیش‌نویس قانون جامع مالکیت ادبی و هنری آمده است: «هر کتابخانه‌ای که به‌صورت غیرانتفاعی اداره می‌شود اجازه تکثیر اثر بدون مجوز از سوی پدیدآور ربا رعایت ماده ۳۲ را دارد. در این بین هدف استفاده باید در راستای استفاده آموزشی و پژوهشی باشد که در این مورد کاربر باید به این اهداف پایبند باشد. همچنین، قانون‌گذار در صدر ماده ۱۲ قانون تجارت الکترونیک ۱۳۸۲ ش، با این عبارت که «حق تکثیر، اجراء و توزیع (عرضه و نشر) آثار ... به‌صورت داده‌پیام منحصرأ در اختیار مؤلف است ...»، لزوم کسب اجازه از مؤلف برای ارائه اثر وی به‌صورت دیجیتال در کتابخانه‌های یادشده را تقویت می‌نماید. باوجوداین، می‌توان گفت این ماده درباره عرضه و نشر و به عبارتی تکثیر، اجرا و عرضه و نشر و به عبارتی تکثیر، اجرا و توزیع آثار موردحمایت به‌صورت داده‌پیام قاعده وضع کرده است و به نظر نمی‌رسد درباره صرف تکثیر و نمایش بر روی صفحه رایانه در کتابخانه‌های دیجیتال مصداق داشته باشد. از مفاد این قانون چنان برمی‌آید که کتابخانه‌های دیجیتال فقط در قالب امانت دیجیتال قادر به ارائه آثار دیجیتال‌سازی شده هستند.

حمایت از حقوق پدیدآورندگان: مهم‌ترین هدف هر نظام مالکیت فکری اطمینان دادن به پدیدآورنده است که به‌صورت انحصاری حق استفاده از منافع اقتصادی پدیده فکری خود را دارد و حقوق از آن حمایت می‌کند. حقوق معنوی به دلیل غیرقابل واگذاری و دائمی بودن، موردحمایت قوانین بین‌المللی و داخلی است و نباید عنوان کتاب، نام پدیدآورنده و محتوای اثر، چه داخلی و چه خارجی، بدون اجازه صاحب آن تغییر یابد. کتابخانه‌های دیجیتال می‌توانند با تدوین قراردادهای حقوقی با ناشران و پدیدآورندگان امکان تکثیر کتاب‌های دارای مجوز حق مؤلف را برای خود ایجاد کنند. در این مورد ایجاد رویه‌های قضایی روشن به حفظ حقوق پدیدآورندگان کمک می‌کند.

حمایت از حقوق استفاده‌کنندگان: قوانین حق مؤلف اگرچه در راستای حمایت از مالکیت مادی و معنوی صاحبان آثار تدوین شده‌اند؛ اما همواره نسبت به فعالیت‌های علمی و گسترش اطلاعات در جامعه نگاه حمایتی داشته‌اند. هدف اصلی قانون حق مؤلف، پاسداری از حقوق مادی و معنوی پدیدآورنده اثر و اطمینان از این است که جامعه به اطلاعات موردنیاز خود دست خواهد یافت. درواقع هدف قانون حق مؤلف ایجاد تعادل است، تعادل بین حقوق عمومی استفاده از منابع شامل قوانین حق مؤلف و صاحبان حق مؤلف و فرفولو^۱ (۲۰۰۸). کتابخانه‌های دیجیتالی با چالش بزرگ حق مؤلف مواجه هستند که می‌تواند آن‌ها را در ارائه خدمات مؤثر و موردنیاز به جامعه کاربران بازدارد؛ زیرا اساس این نوع کتابخانه‌ها مبتنی بر محتوای دیجیتالی است. یک کتابخانه دیجیتالی مجموعه‌ای مدیریت‌شده، سازمان‌یافته و منسجم حاوی اشیای اطلاعاتی دیجیتالی شده از قبیل داده‌های متنی، عددی، تصویری، صوتی و ویدئویی است که به کمک فناوری‌های دیجیتالی از روش‌ها و ابزارهای جدیدی برای مدیریت منابع اطلاعاتی (مانند: انتخاب، سازمان‌دهی، جستجو، دسترسی، بازیابی، حفاظت و نگهداری منابع اطلاعاتی استفاده می‌کند. قانون حق مؤلف از طریق استثنائاتی مانند حق استفاده منصفانه، دکتین اولین فروش، امکان دریافت مجوز از ناشران و قوانین انعطاف‌پذیری در موردحمایت از کتابخانه‌ها می‌تواند به کتابخانه‌های دیجیتال در زمینه دستیابی افراد جامعه به اطلاعات کمک مؤثری کند. در همین زمینه، پاپی (۱۴۰۲) دریافت که اقدامات

^۱ - Ferullo

قانونی و تصویب قوانین حق مؤلف تنها بخشی از حمایت های قانونی از پدیدآورندگان آثار را پوشش می دهد؛ بخشی دیگر، مربوط به اقدامات فنی و پیشگیری از تهدیدات فنی است که نبود آن ها نیز نقض حق مؤلف منابع اطلاعاتی در سامانه های اطلاعاتی را به همراه دارد. همچنین گادامز (۲۰۲۳) در پژوهشی به نتیجه رسید که با پیشرفت فناوری های اطلاعاتی چالش های حقوقی در زمینه حق مؤلف اجتناب ناپذیر است و غلبه بر موارد نقض قوانین حق مؤلف با اشتراک گذاری فایل، نیازمند یافتن راه حل های پیش گیرانه و استفاده از فن آوری، مانند استلنداردهای ابر داده برای ایجاد تعادل بین حقوق صاحبان حق مؤلف و استفاده از نوآوری های علمی است. تولیدکنندگان محتوا: کتابخانه های دیجیتال با استفاده از روش دیجیتال سازی (Reproduction) به تکثیر موقت آثار دسته اول می پردازند و از طریق امانت الکترونیکی آن را در اختیار کاربران قرار می دهند در این مورد باید به این نکته توجه کنند که در قوانین بعضی کشورها تصریح شده است که کتابخانه فقط می تواند از آثاری نسخه برداری کند که قبل آن را خریداری کرده و در مجموعه خود از آن نگهداری می کند. طبق این محدودیت چنانچه اثری از طریق امانت بین کتابخانه ای در اختیار کتابخانه قرار گیرد. امکان نسخه برداری اثر در صورت درخواست کاربر منتفی است. بسیاری از منابع کتابخانه های دیجیتال از طریق وبسایت ها و سامانه های الکترونیکی داخل و خارج از کشور تهیه می شود. توجه به اعتبار این سامانه ها و پایگاه های اطلاعاتی و قوانین کشورهای ارائه دهنده این محتوا در کتابخانه های دیجیتال ضرورت دارد.

فرهنگ سازی: در این بعد سه مؤلفه آگاهی جامعه، شفافیت قوانین، آگاهی مدیران و تعیین مسئولیت های مدنی شناسایی شده اند. جامعه می تواند شامل کاربران کتابخانه های دیجیتال، نویسندگان و صاحبان آثار باشد. شفافیت قوانین مربوط به مواردی است که قوانین حق مؤلف بابتان مبهم موجب سوء برداشت ها توسط استفاده کنندگان و مدیران کتابخانه های دیجیتال شده است. در همین راستا لعل علیزاده و فدوی (۱۴۰۱) دریافتند که بازنگری در قوانین سخت گیرانه حقوق مؤلفان به نفع تولید دانش و اطلاعات و فرهنگ عمومی، و نیز گسترش قوانین کپی رایت در جهت کمک به تولید دانش اطلاعات و فرهنگ، ضروری است. مؤلفه دیگری که در این بعد شناسایی شد، مؤلفه آگاهی مدیران است که با توجه به میانی و هدف پژوهش، مدیران شامل دو دسته کتابداران و مدیران ارشد و میانی کتابخانه های دیجیتال هستند که تاثیر زیادی بر سیاست ها و عملکردهای این نوع کتابخانه ها دارند. و این در حالی است که جای مسائل مربوط به حق مؤلف و قوانین مربوط به آن در منابع درسی دانشجویان رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در دانشگاه ها خالی است. آگاهی مدیران کتابخانه های دیجیتال و کتابداران نسبت به قوانین جدید و راهکارهای قانونی می تواند کتابخانه ها را در تقویت منابع و کاربران در استفاده مناسب از منابع این نوع کتابخانه ها یاری کند. از دیگر مؤلفه های شناسایی شده در این بعد، تعیین مسئولیت های مدنی است. در حقوق مسئولیت مدنی هرگاه کسی سبب ورود ضرر به دیگری شود، با جمع سایر شرایط، مسئول جبران خسارت های وارده به زیان دیده است. در فضای مجازی و در ارائه اطلاعات در کتابخانه دیجیتال ممکن است در زمان ارائه یا استفاده از اطلاعات، خسارت هایی به پدیدآورندگان وارد شود.

تقدیر و تشکر

نویسنده اول مقاله بر خود الزم می داند از راهنمایی همکاران در تهیه و نگارش این مقاله تقدیر و تشکر نمایند

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار پژوهش علمی رعایت نموده اند و این موضوع مورد تأیید همه آنها است.

مشارکت نویسندگان

دکتر علی ساعتچی: نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نهایی کردن مقاله
حدیثه قنبری: جمع آوری داده ها، تهیه پیش نویس مقاله، انجام اصلاحات و مراحل انجام مقاله.

انیس میری: مرور و مطالعه مقاله، بررسی تحلیل و تفسیرهای اطلاعات و نتایج، نهایی کردن مقاله

تعارض منافع

این پژوهش برگرفته از پژوهشی علمی است و با منافع هیچ ارگان و سازمانی در تعارض نیست.

سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- Afshar, Zohreh and Ghaemizadeh, Mahmoud. (2014). Article 8 of the Law on the Protection of Authors, Composers and Artists of 1969: A Response to the Legal Concerns of the Founders of Public-Educational Digital Libraries. *Library and Information* 17(2)32-23. (Persian)
- Akhavanfard, Masoud and Safarzadeh Baghal, Hamid. (2019). The copyright of libraries in Iran and France and its infringement with a view to the regulations for the preservation and storage of sacred defense documents. *Quarterly Journal of Sacred Defense Studies* 6(2)123-143. (Persian)
- Amani, Zahra, & Mohammadi, Pejman. (2023). A study of the protection of user-generated content through the literary and artistic property rights system in Iran and the United States of America. *Bi-Quarterly Journal of Research and Development in Private Law*, 1(1), 52-78. (Persian)
- Amozgar, Sima; Norouzi, Alireza; and Sarafzadeh, Maryam. (2012). Analysis of issues and challenges of copyright of digital text resources from the perspective of managers of academic digital libraries in Tehran. *Library and Information Science* 25(1)29-59. (Persian)
- Chaturvedi Aishwarya(2024). Law libraries, copyright and digital lending, *The Journal of World Intellectual Property* 531-515.
- Favale, Marcella (2012). "The Right of Access in Digital Copyright: Right of the Owner or Right of the User?". *The Journal of World Intellectual Property*, 15 (1): 1–25.
- Fromer, J. C. (2022). An information theory of copyright law. *Emory LJ*, 64, 71.
- Guadamuz, A. (2023). A scanner darkly: Copyright liability and exceptions in artificial intelligence inputs and outputs. *GRUR International*, 2, 2024.
- Griffin, GH. (2019). An Historical Solution to the legal challenges posed by peer-to-peer file sharing and digital rights management technology. *Journal of Computer, Media and Telecommunications Law*. 78(15): 1- 25 .
- Ginsburg, J. C. (2017). Copyright and control over new technologies of dissemination. In *Law and Society Approaches to Cyberspace* (pp. 385-419). Routledge.
- Habiba, Saeed and Zahra Shakeri (2012). A discussion on the limitations and exceptions of literary and artistic property rights, *Journal of Comparative Law Studies*, 1(48). (Persian)
- Habibi, Arash. (1400). *Advanced Research Methods*. Tehran: Naroon. (Persian)

- Hajizadeh, Sara, Koosha, Abutaleb, and Sadeghi, Hossein. (1401). The Human Rights Basis of Exceptions to the Protection of Literary and Artistic Works. *International Legal Research*, 15(55), 25-42. (Persian)
- Jafarpour, Yasman and Shakeri, Zahra. (2018). The interests of museums and public libraries in limiting copyright. *Bi-Quarterly Journal of Humanities Development*, 1(1), 83-100. (Persian)
- Kawooya, D., Ferullo, D., & Lipinski, T. (2019). Library and information science curriculum in a changing professional landscape: the case of copyright education in the United States. *Journal of Copyright in Education & Librarianship*, 3(2).
- Lal Alizadeh, Mohsen and Fadavi, Ahmad. (1401). Legal Challenges of Online Digital Libraries. *Information Management Sciences and Technologies*, 8(2), 231-256. (Persian)
- Michael G. Anderson & Paul F. Brown(1993). "The Economics Behind Copyright Fair Use: A Princioled and Predictable Body of Law", 24 *LoY. U. CHI. L.J.* (1993), p. 143.
- Mirshamsi, Mohammad Hadi, & Hamed, Milad. (2018). Intellectual Property Rights in the Copyright System; A Theoretical Approach. *Quarterly Journal of Research and Development in Comparative Law* 1(1)402-428. (Persian)
- Papi, Zeinab. (2023). Presenting a proposed framework for technical requirements for copyright protection of information resources in the information systems of the National Library and Archives Organization of Iran; using the Fuzzy Delphi technique. *Journal of Information Processing and Management*, 39(2)(503-533. (Persian)
- Papi, Zeinab. (2023). Analysis of copyright protection in libraries; Case study of the role of the National Library of Iran in the position of authority of Iranian libraries. *Library and Information*, 27(2), 5-41. (Persian)
- Pedley, Paul (2007). "Digital copyright". London: facet publishing.
- Radfar, Hamid Reza. (2019). Copyright in cyberspace with emphasis on digital libraries. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture (Media and Culture)*, 9(1 (17th issue), 87-107. (Persian)
- Rosenfield, H. N.,(1974). "Constitutional Dimension of Fair Use in Copyright Law". *Notre Dame Law.*, No. 50, p. 325.
- Safaei, Hossein and Afshar Ghochani, Zohreh. (2016). Copyright in the Digital Library. *Comparative Law Studies* 7(1), -251.-255. (Persian)
- Sandelowski, M.; Barros, J. (2007), *Handbook for synthesizing qualitative research*, Springer publishing company Inc.
- Saunders, D. (2023). *Authorship and copyright*. Routledge.
- U.S. Copyright Office. 1998. The Digital Millennium Copyright Act of 1998. Available at: copyright.gov/

Legislation.

- Shoja, Mohammad Javad and Alwankar, Elham Sadat. (2013). The development of digital libraries and the outcome of literary and artistic property rights from the perspective of comparative and international law. *Legal Research*, 12(23), 184-214. (Persian)
- Zarkalam, Sattar (2011) *Literary and Artistic Property Rights*. Tehran: Samt Publications. (Persian)
- Wang, Wing and Tomas A. Lipinski(2024). A study on copyright issues of different controlled digital lending (CDL) modes, *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 56(4) 1071–1086.
- Vishwakarma, P., B. Mukherjee and . 2015. *Knowing Protection of Intellectual Contents in Digital Era*. Hersey: Igi Global.
- Wahid, ratnaria (2017). Libraries and technology: Canadian and Malaysian copyright exceptions. *Library Management*, 38 (8/9), 415–425.
- WIPO (2023). Member States. Retrieved 11/11/2023 from: <https://www.wipo.int/members/en/>